

Rond De Schutsboom

Jaargang 18

Nummer 2

1998

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING " DE VYER HEERTGANGHEN "

Doelstelling volgens de statuten:

De stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heem- erf "De Schutsboom".

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek " Rond de Schutsboom " gratis, alsmede het Jaarboek.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 30,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 37,50

Bankrekening: RaBo-Goirle, nr.: 11.68.97.597

Toegang tot de lezingen voor leden gratis.

Openstelling:

Heemerf en museum " De Schutsboom ":

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen: op aanvraag bij dhr. Hoogendoorn tel 013 - 534.21.81

Het Archief: elke zaterdag van 10.00 tot 12.00 uur.

Adressen:

Heemerf de Schutsboom: Nieuwe Rielseweg 41-43,
5051 PD Goirle. Tel. 013 - 534.89.72

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD Goirle,
Tel. 013 - 534.17.47

Redactie: Nieuwe Rielseweg 41-43 5051 PD Goirle.

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE
MOGELIJK DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Assurantiën Burgers & van Esch, voor verzekeringen,
hypotheken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 1 5051 AA Goirle tel. 534.21.29

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ Goirle tel. 534.17.68

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Edisonlaan 19, 5051 DS Goirle tel. 534.24.45

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX Goirle tel. 543.09.35

Stichting "Goirles Belang",
De Hovel 43 - 44 5051 NR Goirle tel. 534.34.86

Dhr. C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051, VD Goirle

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA Goirle tel. 534.54.73

Rond De Schutsboom

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
"DE VYER HEERTGANGHEN"
GOIRLE

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43
5051 PD Goirle
Tel: 013 - 5 34 89 72

Jaargang 18, nr. 2

dec. 1998

Arme sloebers op de hei	2
Koude Voeten	16
Textiel en sigaren gaan niet samen	20
Snuffelen in de archieveniets voor u?	30
De R.K. Meisjes Textiel Vereniging uit Goirle, 1905	31
Kerstwens	36

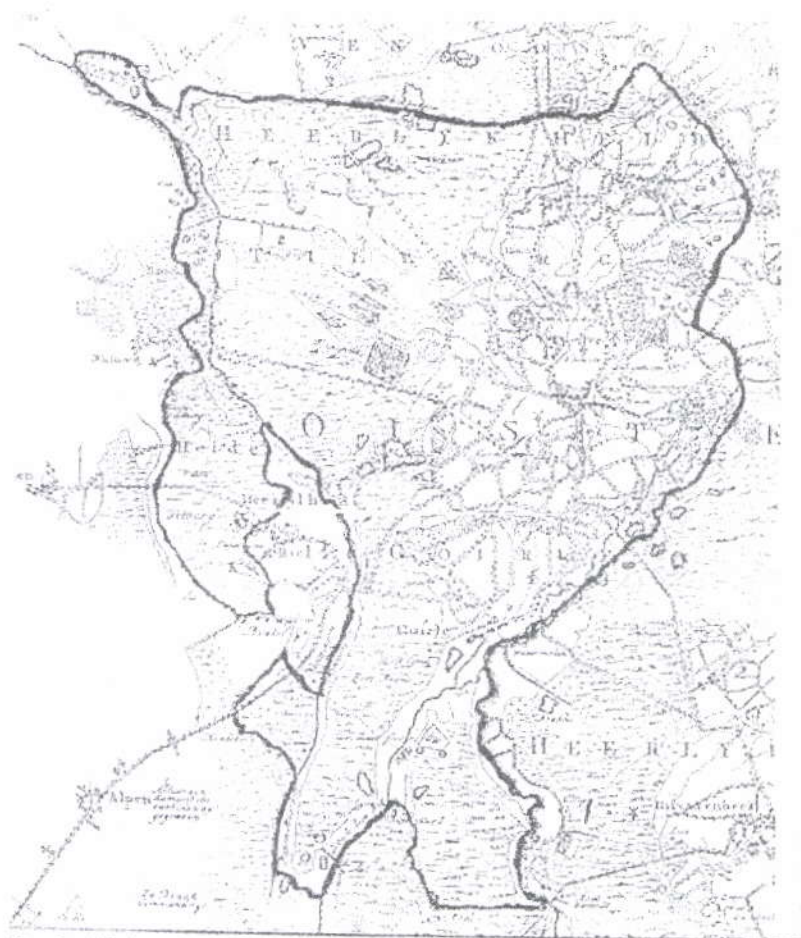
ARME SLOEBERS OP DE HEI

Door : Toine de Kok

Een reactie op het artikel van J.v. Eijck :

"Is het hier oorlog?, Over grensconflicten en turfoorlog tussen Riel en Goirle " in het jaarboek van de heemkundekring van 1996 : Goirlenaren en hun toestanden.

In het hiervoor gemelde artikel met de zo pakkende kop behandelt J. van Eijck een interessante kwestie uit het begin van de vorige eeuw. De emoties liepen namelijk indertijd hoog op. Het illegaal steken van turf op de Rechte hei leidde tot onverkwikkelijke verdachtmakingen over en weer en op gegeven moment komt het zelfs tot gewelddadigheden. Reden voor Van Eijck om het conflict te voorzien van de hoogdravende titel : 'de Elfjarige Turfoorlog van 1803-1814'. Ondanks het feit dat hij in het stuk zelf aangeeft dat hij ook niet weet hoe en of dit conflict in 1814 wel tot een einde is gekomen, hanteert hij dit jaartal toch als een beëindiging ervan om vervolgens aan te geven dat de grenscorrectie waarmee aan alle onduidelijkheid een eind komt pas in 1847 plaats vindt. Zouden we dan niet eerder van de 'vierenveertigjarige turfoorlog' moeten spreken? Het is toch logisch te veronderstellen dat deze onduidelijkheid over het precieze eigendom van de gemeentegronden tussen Riel en Goirle en het gebruik ervan vierenvestig jaar lang (1803-1847), een bron voor conflicten moet zijn geweest. Een blik op een kaart uit die periode geeft maakt snel duidelijk dat Riel weinig woeste grond bezat waarop turfsteken mogelijk was.

Kaartje Verhees 1794

De grens tussen beide gemeenten op de Regte Hei wordt (volgens de Goirlenaren al meer dan vierhonderd jaar!) gevormd door de oude Leij die nog steeds dicht langs de Rielse kerk stroomt. Maar ook in Riel kon het 's winters koud zijn en zal men maar wat blij geweest zijn met deze turf als gratis brandstofvoorziening. Het is op z'n zachtst gezegd vreemd dat de auteur de hele zaak slechts vanuit het standpunt van één partij belicht, namelijk dat van de Rielenaren. En dat nog wel in een Goirles jaarboek! De teneur van het artikel blijkt uit de laatste zin van het Rielse verslag van de gebeurtenissen : "*Uit dit alles blijkt dat die van Goirle met hunne naburen geene vriendschap zoeken maar dat zij als woeste Tartaren van roof en plunder zoeken te leven; ja erger is, het geen zij zelf niet willen, verbranden en vernielen zij om dat zij hunne evenmensch niets gunnen...*". De Goirlenaren van toen worden hier afgeschilderd als een vijandige bende plunderende woestelingen die zelfs de kostbare turf zomaar verbrandt! Dit kunnen wij, de Goirlenaren van nu, toch niet op ons laten zitten! Er lijkt hier sprake van historische mythevorming in de meest kwalijke zin van het woord en het is hoog tijd dit nu eens recht te zetten....

Vergeef me deze ironische escapade maar termen als 'woeste tartaren' en 'turfoorlog' wekken zelfs honderdtachtig jaar na dato nog immer een verhit sfeertje op. Laten we daarom maar weer terugkeren naar het artikel van Van Eijck.

Er wordt niet alleen over turf of oorlog gesproken. Het gebruik van de gemeenschapsgronden is het eerste aandachtspunt waarna het ontstaan van de diverse gemeentengrenzen volgt. Pas daarna komt het verhaal van de 'turfoorlog' aan bod. De enige hiervoor geraadpleegde informatiebron is een beschrijving van het conflict door Bartholomeus van Oerle, een schoolmeester uit Riel. Dit is echter geen officieel document. De burgemeester van Alphen en Riel heeft de beschrijving van de kwestie door schoolmeester van Oerle helemaal laten doorstrepen omdat het misschien wel te

'chauvinistisch en 'tendentieus' was zoals Van Eijck concludeert. Een andere reden kan ook zijn dat het 'prachtige proza' gewoon een te eenzijdige of onjuiste voorstelling van zaken gaf waardoor de burgemeester wel genoodzaakt was dit uit de archieven te schrappen.

Zoekend naar materiaal voor een afstudeerscriptie kwam ik in het gemeentearchief van Goirle ook stukken over deze 'turfoorlog' tegen. Ik houd deze benaming (omdat het nu inmiddels zo goed in het gehoor ligt), maar aan. Er bestaat namelijk correspondentie hierover van de hand van een toen wel zeer belangrijk Goirlenaar die een hoofdrol speelde in dit conflict. Om in oorlogstermen te blijven, het is degene die 'de strategie van de Goirlese troepen' bepaalde. Deze 'strateeg' is niemand minder dan Henricus Voskens, de eerste burgemeester van het sinds 1803 zelfstandige Goirle.

Bij deze stukken bleek nog meer informatie te vinden over grensconflicten tussen Goirle en omringende gemeenten en dit plaatste de 'Turfoorlog' in een ander licht. De afhankelijkheid van veel dorpsbewoners van de woeste grond rondom hun dorp komt daaruit duidelijk naar voren. De overal aanwezige heide had voor de plaatselijke bevolking eeuwenlang drie hele belangrijke functies die het overleven op de schrale Brabantse zandgrond mede mogelijk maakten. Naast turf, haalde men er ook de plaggen die in de potstal als strooisel werden gebruikt. De derde functie blijkt duidelijk uit een conflict tussen Goirle en de grotere buurgemeente Tilburg in 1819.

In dat jaar worden de Goirlenaren ervan beschuldigd steeds hun vee op het Tilburgse gedeelte van de gemeenschappelijke grond te laten grazen. Na de opdeling in 1803 van de heerlijkheid Tilburg-Goirle in twee afzonderlijke gemeenten werd de woeste grond tussen beide gemeenten nog altijd gemeenschappelijk gebruikt. Goirle protesteerde tegen de Tilburgse plannen om deze grond op

te delen en te verkopen. Het lijkt erop dat er in Goirle meer armoedzaaiers rondliepen die afhankelijk waren van het gebruik van de gemeenschapsgronden dan bij de noorderburen. Deze Goirlenaren houden vast aan hun oude rechten en zijn bang deze voorgoed te verliezen. De armoe in Goirle die hier een belangrijke rol speelt, komt verderop nog aan bod. Eerst moeten we kijken hoe dit conflict met Tilburg afloopt.

De volop aanwezige gemeenschappelijke gronden en de daarbijhorende gebruiksrechten zijn, samen met de eigen (moes)tuin, al eeuwenlang een voorwaarde voor het overleven van het arme deel van de bevolking. Een arme boer die toch vee wilde houden was dus aangewezen op de hei. De graslanden langs het riviertje de Leij ten zuiden van Goirle waren onvoldoende om er grote vee-stapels op na te houden. Zoals uit het conflict met Tilburg blijkt, waren er wel voldoende arme boeren die graag van de gemeenschappelijke grond gebruik maakten. Geen 'woeste tartaren' dus maar eerder 'arme sloebers' die willen overleven op de manier die hier al eeuwenlang gewoon was.

Op 17 mei 1822 wordt uiteindelijk bepaald dat de inwoners alleen binnen de eigen gemeentegrens de gemeenschappelijke grond kunnen gebruiken om er turf en heiplaggen te steken en er vee te weiden. Bij de juridische beëindiging van dit grensconflict worden de drie functies van de hei expliciet genoemd. Ook blijkt hieruit dat niet elk grensconflict tot wapengekletter leidde. Het zou dus ongepast zijn om hier heroïsche termen als 'de veldslag der veehoeders' te gebruiken. Er is slechts sprake van een grensconflict dat op een beschaafde wijze wordt opgelost.

Wel belangrijk is de rol van de burgemeester hierin. Hij treedt op als een ijverig belangenbehartiger van de armste ingezetenen. Bij dit soort grensconflicten is een goede juridische onderbouwing nodig. De Goirlese burgemeester stuurt op 19 maart 1821 een uitgebreide argumentatie van wel elf volgeschreven vellen over de

ruzie met Tilburg naar de hogere instanties. Hij komt duidelijk op voor de oude rechten die voor de armen onmisbaar zijn. Dat het in Goirle geen rijk bestaan was, blijkt ook uit het volgende voorval. In 1821 had men moeite met het innen van de 'hoofdelijke omslag'. Deze belasting was in 1819 ingesteld om de tekorten op de gemeentebegroting weg te werken. Deze tekorten waren ontstaan na het leveren van goederen en diensten aan de Franse legers. In 1815 is Napoleon verslagen en kan burgemeester Voskens naar dit geld fluiten. Daarom kreeg de gemeenteraad toestemming om *'eene persoonlijke omslag, gebaseerd op consumptie en uiterlijke staat der contribuabelen'* in te stellen. De gemeenteraad bepaalde dus wat iedere inwoner kon bijdragen.

Het bleek al gauw heel moeilijk om deze 'persoonlijke omslag' te innen. Veel mensen waren eenvoudigweg te arm en hadden vaak zelfs helemaal geen geld in huis zoals blijkt uit de door de gemeenteraad bedachte oplossing. Omdat bijna iedereen wel rogge en boekweit verbouwde, besloot men dat de mensen die geen geld hadden ook in natura konden betalen. Er werd een collecte van rogge en boekweit ingesteld en zo kregen ze toch de gewenste belastingopbrengst.

Dat men in deze tijd voornamelijk deze twee gewassen verbouwt is niet verbazingwekkend als je kijkt naar de veelzijdige toepassing ervan. Van het rogge- en boekweitmeel maakten ze brood of pap en het stro werd gebruikt als dakbedekking of matrasvulling. Wat dan nog overbleef kon als veevoer dienen. Het waren dan ook heel lang de belangrijkste gewassen in Goirle. Ook wanneer men in andere streken al veel meer aardappels verbouwde (aardappels = meer opbrengst per hectare en voedzamer) bleef men in Goirle de rogge en boekweit trouw. Aardappelplanten hebben veel mest nodig en dat is voor de Goirlese 'zandboeren' met hun kleine veestapel natuurlijk het grote nadeel. Dat rogge en boekweit weinig mest nodig hebben, is natuurlijk een ander groot voordeel.

De boeren in Goirle zijn in het begin van de negentiende eeuw voornamelijk gericht op zelfvoorziening. Handel en transport waren in het Brabant van de negentiende eeuw geen soepel lopende zaken. Goirle had geen verharde wegen en dus waren een groot gedeelte van het jaar de paden nauwelijks begaanbaar. Het is bekend dat de eerste verharde weg in 1853 meer levendigheid brengt. Goirle lag redelijk geïsoleerd en de boeren zijn dientengevolge niet of nauwelijks op handel gericht. Het feit dat ze boekweit en rogge verbouwen en dat er weinig geld in omloop is, bevestigt dit. Zelfs een vooraanstaand figuur in deze plattelandsgemeenschap als Henricus Voskens, burgemeester die als grondbezitter de vijfde in rang was (zoals blijkt uit de lijst van notabelste ingezetenen uit 1820) hield zich met verschillende dingen bezig om het hoofd boven water te houden. Allereerst was hij burgemeester maar dit baantje werd slecht betaald. (Een gemeentesecretaris verdiende al gauw meer omdat die in meerdere gemeentes tegelijk werkzaam kon zijn) Daarnaast was hij herbergier en kerkmeester en bezat hij 2 boerderijen en 2 huizen met erf die hij verhuurde. Een vermogend man dus, maar wel met van alles en nog wat bezig. Dit blijkt ook uit de lijst van zijn bezittingen die bij zijn testament hoort. Hij bezat namelijk negen percelen 'voor eigen gebruik' en deze bestaan uit turfvelden, teelland, dennehout en schaarhout. De burgemeester zal zelf turf gestoken hebben en hout gehakt om de winter warm mee door te komen. Ook de rijkere inwoners waren in een bepaalde manier op zelfvoorziening gericht.

In de periode waarin Voskens burgemeester is, zijn er nogal wat bestuurswisselingen. Een voorbeeld uit de praktijk van die tijd. In 1814 moet Voskens zijn klacht over de Rielse rovers naar de politiedirecteur van het departement der Monden van den Rijn sturen. Dit is een functie uit het bestuursstelsel wat nog door Napoleon is ingesteld. Maar deze is inmiddels voor de eerste keer echt goed verslagen en mag zich nu keizer van Elba noemen. Ook moeten we niet vergeten dat Napoleon daar zijn plannetjes zit uit

te dokteren die uiteindelijk tot de slag bij Waterloo (há, eindelijk een échte veldslag!) zullen leiden. Het jaar daarop heeft Voskens met de nieuwe bestuursinstellingen in het Verenigd koninkrijk onder Willem I te maken. Zijn brieven over dit soort onderwerpen moeten nu rechtstreeks naar de Gouverneur van Brabant. Deze bestuurswisselingen kunnen er mede de oorzaak van zijn dat het geschil tussen Goirle en Riel niet meteen opgelost is.

Omdat we nu weten tegen welke achtergrond we de grote 'Turfoorlog' moeten plaatsen en we voldoende geïnformeerd zijn over onze informant wordt het tijd om naar zijn verslag van de gebeurtenissen te gaan kijken. Het verslag van Voskens is te vinden in het gemeentearchief, inventarisnummer 61 en het betreft brief nummer 23 uit 1814. De passages uit deze brief zijn cursief gedrukt en worden steeds waar nodig door mij van commentaar voorzien. Ik heb het taalgebruik van Henricus Voskens letterlijk overgenomen. Deze is na honderdvierentachtig jaar nog altijd goed leesbaar, ondanks de vaak ontbrekende interpunctie of de onlogische zinswendingen en hoofdletters. Het laat goed zien hoe zorgvuldig een plattelandsburgemeester in zijn correspondentie met hogere instanties moest zijn.

*'Aan den Heere Directeur
Van Politie in het Departement
der Monden van den Rhijn*

Goirle , den 14 july

Ik hebbe de Eer U. W.E. gestreng bij deze Kennis te geven Dat op gisteren in den namiddag Kennis genomen hebbende Dat enige ingezetenen van het naburig Dorp Riel Turf roofden in onzen Gemeentesvelden tegen Riel aangelegen. Dat ik mij daarop met Matthijs van der Haas (?) , Peter van Erven en Jan Ansems

derwaarts hebben begeven dat al dadelijk bij onzen aannadering Een ingezetenen van Riel / die echter niet met name kenne/ bezig zijnde met Turf te steken dadelijk in den Binnen van Riel is gegaan Door het water en bij het her en derwaarts gaan bevond ik dat er wel Ruim Tachtig Karren Turf gestoken waren Dat er eenige vande Rielsche Ingezeten kwamen van verre zien wat wij daar deden Dan naderden ons niet van zoo nabij dat wij er van konde kennen.....'

Het feit dat de Rielenaar dwars door het water vlucht, geeft al aan dat hij zelf blijkbaar weet dat hij fout bezig is. Ook zijn de Rielse rovers zo slim om op afstand te blijven ondanks het feit dat niemand van de Goirlenaren gewapend is, zoals later zal blijken. De burgemeester moet handelen en we weten welke belangen hij nastreeft. Tachtig karren turf is toch een behoorlijke hoeveelheid. De arme Goirlenaren hoeven echter niet bang te zijn voor een koude winter, want hun burgervader zal het recht doen zegevieren. Vandaar dat hij voor de volgende ochtend de armenmeester en de veldwachter toestemming heeft gegeven de turf op te gaan halen. Maar eerst toont hij zijn persoonlijke moed en inzet door aanwezig te blijven op de plek van de misdaad :.....

'.....Ik bleef tot in den avond aldaar met meer gemelde Persoon- en ten einde te zien of men die Turf niet zoude komen halen . Dit niet geschiedende ging weder na Goirle en zou heden morgen vroeg om vier uren 50 karren met den Veldwagter en Armmeester ten einde aldaar den Droogen Turf voor de n armen alhier op te laden - aldaar gekomen en bezig Zijnde die op te laden wierd uit de Rielsche Weiden agter het Hout op onze lieden geschoten en wel Zes Scheuten waarschijnlijk met Kogels alzoo dezelve boven hunne hoofden hoorden fluiten.

Dat kort daarop een Boer met een ossekar derwaarts kwam waar de scheuten gevallen waren en laadde daar Turf op en vermits de veldwagter en anderen ongewapend waren durfde niemand Zich daarnatoe begeven.....'

Het spijt me om het te moeten zeggen maar het geweldsingrediënt

van de turfoorlog blijft beperkt tot zes schoten uit de richting van Riel op de vroege ochtend van de veertiende juli 1814. Vreemd is het wel om te moeten lezen dat deze kogels volgens Voskens 'waarschijnlijk' dezelfde zijn als die boven hun hoofd voorbij floten. Stel je voor dat je 's ochtends vroeg op de grote stille hei turf aan het laden bent en je hoort een schot. Je bukt en hoort een fluitend geluid boven je hoofd. Het is dan toch aannemelijk dat er enig verband bestaat tussen beide geluiden. Hoe vaak werd er 's ochtends vroeg op de hei geschoten?

In het Rielse verslag van Van Oerle wordt gesproken over jagers of stropers en misschien is Voskens op de hoogte van deze verklaring van de tegenpartij. Omdat het bewijs niet echt geleverd kan worden, blijft hij zeer correct in zijn taalgebruik en zijn verslaggeving. Wel is duidelijk dat het schieten geen alledaagse zaak is want niemand durft in de buurt te komen van de Rielse boer die ondertussen gewoon de turf op zijn ossenkar laadt. We pikken de draad in het betoog van Voskens weer op en komen bij het cruciale probleem voor de Goirlese gezagsdragers :

'...Hiervan kennis bekomen hebbende , hebbe dadelijk Eene Wacht derwaarts gezonden ten einde zoo mogelijk de schuldigen te Arresteren en aldaar te blijven totdat den geroofden Turf die aldaar is liggende door den Armmeester is weggevoerd, voor zoverre die droog was/ 't welk dan ook gebeurd is zonder dat zich iemand daartegen heeft durven opponeren.

Ik verzoek U.W.E. gestreng Zoodanige zeveere middelen te willen daarstellen dat voortaan den Ingezetenen van Riel niet meer aan zulke strafbare feitelijkheden Schuldig maken en zich niet meer verstouten om onzen Turf te komen rooven / 't welk nu sedert de Gendarmerie alhier geweest is , niet meer heeft plaats gehad, Schoon het bevorens alle jaren op de gelijke wijze geroofd wierd, alhoewel de Justitie ter dier tijd dikwerf Werkzaam geweest is den schuldigen in handen te krijgen dan dit is ten uitersten moeilijk alzoo Zij door Moeras en water gerent zijn en derhalve niet wel kunnen gearresteerd worden of men zoude over het terri-

toir van hen moeten komen om ze van agteren te bespringen.'

De Burgemeester van Goirle

H: Voskens

Deze laatste zin is natuurlijk prachtig. Voskens wil door het moeras over Riels grondgebied gaan om de rovers van achter te kunnen bespringen. Hij maakt hiermee als vijftigjarige toch een zeer vitale indruk. Wel wordt hier het onvermogen om tegen de turfrovers op te treden duidelijk. De armenmeester kan voor dit jaar de droge turf in veiligheid brengen. Maar het gaat blijkbaar al jarenlang op dezelfde manier; de Rielenaren trekken zich meteen terug op hun eigen grondgebied waar de Goirlese overheid niet kan optreden. De aanwezigheid van de gendarmerie waardoor het roven gestopt zou zijn, kan ook te maken hebben met de roerige periode waarin het nog prille landsbestuur verkeert. Napoleon is een paar maanden van te voren afgetreden en alles is eigenlijk nog in een soort overgangsfase. Pas op 18 juni 1815 komt een definitief einde aan de eventuele Franse dreiging. Toevallig is de volgende brief van Voskens over hetzelfde onderwerp precies de dag na Waterloo geschreven.

In deze brief, ditmaal aan de Gouverneur van de provincie gericht, meldt hij wederom turfroof en vraagt Voskens raad over hoe hij het beste tegen deze roofpartijen kan optreden. Ook stuurt hij en passant een rekening inkwartiering van 324 man artillerie van de landsmilitie van 23 op 24 april en transport verzorgd door drie eenspannige karren naar Hoogstraten (zes uur ver!). Het is duidelijk waar deze troepen naar toe gingen. Op 12 juli reageert de gouverneur met de mededeling dat Goirle binnen 34 dagen met bewijzen voor de klacht ten opzichte van de Rielenaren moet komen. Voskens is een getergd man. Op 27 juli antwoordt hij dat het niet aan Goirle is om iets te bewijzen maar dat 'die van Riel'

moeten aangeven welke recht zij hebben om op de grond in kwestie turf te steken. Maar een veel groter probleem is dat de gemeentesecretaris als opvolger van de inmiddels overleden voorganger die Tilburg en Goirle combineerde, de stukken niet voor handen heeft maar alles moet opzoeken. Dit kost zoveel tijd (denk aan de argumentatie in het conflict met Tilburg) dat Voskens om uitstel moet vragen.

Wat de bemoeienissen van de Gouverneur opleveren is niet duidelijk. Één ding is zeker, ambtelijke molens zullen ook toen niet echt snel gemaald hebben. En gezien het feit dat zo'n gouverneur zich met zo'n beetje alles wat er in zijn provincie gebeurde diende te bemoeien zal zo'n grensconflictje geen hoge prioriteit gehad hebben. De onduidelijkheid blijft bestaan en dus lezen we in een schrijven van Voskens van 12-9-1822 dat de Rielenaren '*op stoute spotachtige en misdadige wijze*' nog altijd turf roven maar wat nog erger is : '*...voor superficieel gebruik want ze maken van de verkoop wijd en zijd een soort bestaan wat vele een kostwinning betreft*'. Waarna Voskens, correct als hij is, vermeldt navraag te hebben gedaan in Riel en dat men daar zegt dat er niets gebeurd is. 'Ik kom uit Riel en weet van niks', zou een gezegde in deze tijd hebben kunnen luiden.

De beschuldiging van het verkopen van turf komt ook in een andere brief naar voren die net als degene waar zojuist uit geciteerd werd gericht waren aan de officier van justitie in Den Bosch. Ze zijn ook vergezeld van een door de burgemeester opgemaakt proces-verbaal. De burgemeester wil namelijk dat het als een geval van diefstal wordt behandeld en niet meer als een onduidelijkheid over grenzen en gebruiksrechten. Het argument wat hij daarbij aanvoert is dat als er Rielenaren in hetzelfde gebied waar de turfroven plaatsvinden, door Goirlese autoriteiten aangehouden worden voor smokkel, zij de boetes altijd netjes betalen. In zulke kwesties accepteren ze de gemeentegrenzen dus wel!

Ondanks het feit dat de standpunten zich lijken te verharden,

komen we in de correspondentie geen gewelddadigheden meer tegen. In brieven uit 1824 vindt eigenlijk een soort herhaling van zetten plaats. Dat de hele kwestie zo lang kan voortduren kan te maken hebben met de reeds genoemde omvangrijke taak van de gouverneur. Hij moest per slot van rekening alle besluiten van bestuurlijke aard persoonlijk goedkeuren. Een andere verklaring kan schuilen in de gouverneurs zelf. Tot 1847, het jaar waarin de grenskwestie tussen Goirle en Riel geregeld wordt, verslijt Brabant wel zes gouverneurs. In 1819 wordt de dementerende Hultman vervangen door de Vlaming Holvoet, die echter op zijn beurt in 1822 wegens waanzinnigheid in Luik in een inrichting verdwijnt. De volgende Vlaming wordt in 1826 alweer overgeplaatst wegens politieke redenen en zijn opvolger (wederom een Vlaming) mag in 1830 vanwege de politieke onrust ook het veld ruimen. De (u raadt het al) Vlaamse baron die dan aantreedt wordt regelmatig gebrek aan werklust verweten maar houdt het wel tot 1842 vol. Pas dan wordt de geboren Brabander Mr. A.L.J. Borret tot gouverneur benoemd. Misschien dat de laatste pas echt de tijd en de moeite kon of wilde nemen om duidelijkheid in de Riels/-Goirlese grenskwestie te scheppen.

We moeten ook niet vergeten dat de Status-Quo periode van 1830-1839 voor Goirle een soort 'Staat van beleg' is geweest waardoor er misschien minder aandacht voor allerlei andere zaken was. Als gevolg van de afscheiding van België wordt Goirle nu ineens weer een grensgemeente en krijgt, totdat deze kwestie in 1839 definitief geregeld wordt, veel ingekwartierde soldaten. De aanwezigheid van militairen kan het roven natuurlijk ook minder aantrekkelijk gemaakt hebben.

Het wordt tijd om af te ronden. Hoe de grenskwestie in 1847 wordt opgelost, wordt door Van Eijck in zijn artikel uitgelegd. Het ging mij hier om een andere benadering van het hele conflict waarbij meer oog is voor de politieke en sociaal-economische ontwikkelingen in die tijd. En ook al zouden er vroeger in Riel

mensen geleefd hebben van de verkoop van gestolen Goirlese turf, och daar zijn we anderhalve eeuw later wel zo'n beetje overheen. De titel van dit stuk spreekt voor zich.

T. de Kok

Geraadpleegde bronnen en literatuur :

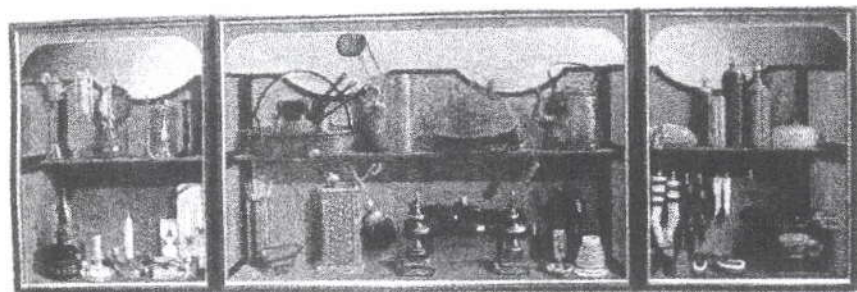
1. Gemeentearchief Goirle,
- uitgaande brieven van de burgemeester 1814-1824
2. T. de Kok : Goirle , grensgemeente in roerige tijden,
scriptie deeltijdopleiding eerstegraads geschiedenis
Hogeschool Katholieke Leergangen Tilburg, 1997.

KOUDE VOETEN

-van beddensteen tot kersenpit-

Van 1 november tot 13 december werd in ons museum "De Potstal" een expositie gehouden met als titel "Koude Voeten, van beddensteen tot kersenpit". Bij de opening - verricht door Ineke Stroucken van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur - hield de samensteller van de tentoonstelling, Antoon van Hedel, een inleiding die hieronder staat afgedrukt.

Onderdeel van de tentoonstelling vormde een drieluik, geschilderd door de Goirlese fijnschilder Ton van Meerendonk. Een aantal van de tentoongestelde voorwerpen zijn meesterlijk weergegeven op dit drieluik.

Al vele jaren boeit het me hoe de mens in de loop der tijden met vuur-licht-warmte is omgegaan en welke hulpmiddelen hij maakte om de koude herfst en winter op een zo behaaglijk mogelijke manier door te komen.

Eigenlijk heeft elk object van de materiële volkscultuur zijn eigen verhaal, maar ik zal me bij deze inleiding beperken tot het trekken van enige grote lijnen door onze geschiedenis.

De drie lijnen gaan over:

- 1- de verwarmingssystemen
- 2- de vuurpotten
- 3- de warmwaterkruiken

Verwarmingssystemen

Reeds de primitieve mens merkte dat de stenen bij een open vuur warm werden. In navolging daarvan ging de pottenbakker later speciale verwarmingsstenen bakken en glazuren. Voor het gemak werden ze meestentijds van een of meer pookgaten voorzien. Het gewone volk ging vroeger met een verwarmde baksteen voorzien van een doek naar bed. De meer gegoeden in Nederland en Duitsland kochten een beddesteen van serpetijn, een steensoort die de warmte goed vasthoudt.

Marktkooplui haalden vroeger bij de vuur- en waterhuizen in 's-Hertogenbosch verwarmde stenen. Een oud-collega kreeg vorig jaar nog in Roemenië bij zijn gastheer een verwarmde steen als verwarming aangeboden.

In de Duitse gebieden en verder naar Oost-Europa kenden en kennen we de betegelde kachels. De Romeinen kenden al vloerverwarming en in onze tijd wordt het principe dat stenen warmte kunnen geven weer volop benut.

Vuurpotten

In de oudheid, onder andere in Babylon, kende men al vuurpotten als verwarming. Er is niets nieuws onder de zon als we nu in de moderne tijd in diverse tuinen de vuurkorven weer zien verschijnen.

De keramische vuurpot wordt van wat luchtgaten voorzien en het is een komfoor, onder andere voor het warm maken of warm houden van voedsel.

In Spanje kende en kent men de vuurpot-vuurtest "brasero" genaamd: een grote schaal van koper of ijzer die men in een tafeltje plaatste, gevuld met houtskool als vorm van verwarming.

De geelgieter-koperslager maakte een steel aan de vuurpot en voorzag hem van een deksel: je hebt dan een beddepan. De beddenpan was in de Lage Landen reeds bekend in de 15e - 16e eeuw. Het dienstmeisje in de vorige eeuw wist precies wanneer en hoe zij die beddepan moest hanteren.

Het vuurpotje kon los meegenomen worden als een zogenaamde lollepot of vuuremmertje.

Het vuurpotje -de test van keramiek of van blik- kon in een houten kastje of in een ijzeren bak gezet worden en je hebt zo de bekende voetstoof. Op de 17e eeuwse genre-schilderijen zien we ze volop afgebeeld en soms geladen met een symbolische betekenis.

Als je een hengel aan de voetstoof maakt, kun je hem meenemen naar andere vertrekken binnenshuis en ook buitenshuis benutten. Kortjakje ging naar de kerk met een kerkboek versierd met zilverwerk aan de rechterhand en aan de linkerhand kon zij een mooie kerfsnee-kerkstoof dragen. De dominee in Groningen had een dergelijke kerkstoof. De pastoor of kapelaan in de kerk te Hilvarenbeek had een stoof in de biechtstoel. In de St. Jan te 's-Hertogenbosch kon men vele jaren van de stovenzetster Lena Kuypers een voetstoof huren.

Als men vroeger op reis ging gebruikte men een reisstoof, een rijtuigstoof, een koetsstoof of een stoof voor de arreslee.

De voetstoof is vooral voor de vrouw bestemd geweest vanwege de vele huislijke werkzaamheden in de vaak zo tochtige huizen. Het liefje van de dames werd graag als een huwelijkscadeau aan de bruid gegeven of aan de bruid van de heer. Hartjes op het bovenblad van de stoof spreken voor zich.

De voetstoof werd ook weleens rokkenverwarmer genoemd, al is er ook een speciaal model dat zo heet.

In de moderne tijd met de komst van de kortere rokken verdwijnen de voetstoven, al houdt de elektrische voetstoof het nog wel wat langer vol.

Warmwaterkruiken

In de 19e eeuw komen de warmwaterkruiken op. De voordelen zijn duidelijk. De testen met de houtskooltjes en turfjes hebben meerdere nadelen.

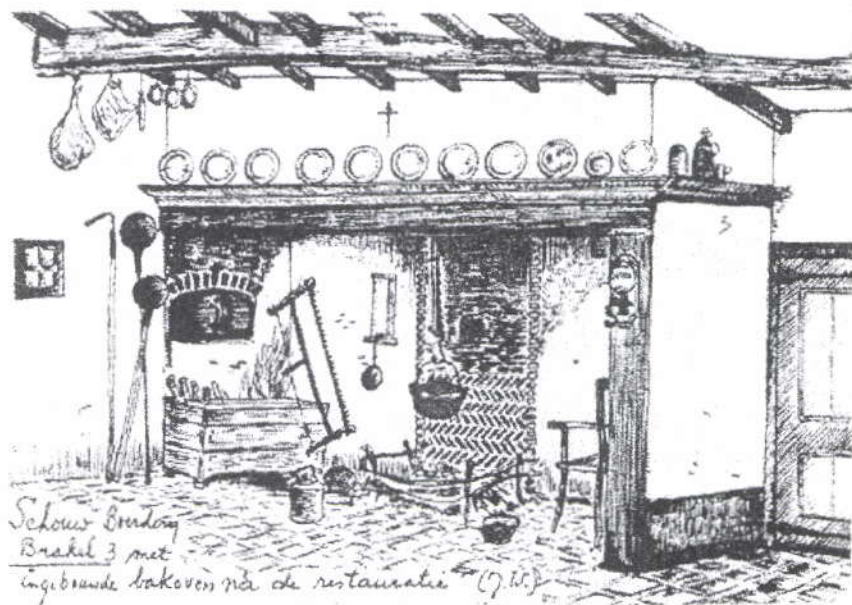
Op de expositie is goed te zien welke variëteit er zoal op het gebied van warmwaterkruiken is geweest. Creativiteit was er

nodig als men geen geld had voor dit soort zaken: recycling van granaathulzen en landmijnen tijdens en na de wereldoorlogen, hergebruik van jeneverkruiken en bronwaterkruiken...

De koude lemen vloeren, de vloeren in de boerderijen met de rode en blauwe plavuizen zijn nagenoeg verdwenen. Vloerverwarming komt, zoals eerder is vermeld, meer en meer voor. Vanaf de middeleeuwen hebben voetenbankjes in huizen en kerken de voeten van de koude vloeren getild.

Hopelijk bent u ook vol bewondering voor de inventiviteit van onze voorouders voor de hulpmiddelen die zij maakten om "koude voeten" te verwarmen.

Samensteller van de tentoonstelling: Antoon van Hedel, 1998

TEXTIEL EN SIGAREN GAAN NIET SAMEN

Goirle kende slechts één sigarenmaker: 'de Lange Schuur'

Door Bas Bierkens

Al in 1665 was 15 procent van de Goirlese beroepsbevolking spinner of wever, in 1797 werkte 31 procent in de textiel. In de tijd dat de sigarenmakerij in Brabant sterk opkomt – de tweede helft van de vorige eeuw – was dat aantal nog verder opgelopen: in 1870 was 67,8 procent van de gezinshoofden in Goirle werkzaam in de textielnijverheid (Een eeuw Goirle 1870-1970). Dit verklaart waarom hier amper een sigarenmaker te vinden is geweest. Ook in gemeenten als Tilburg en Helmond, met hun sterk overheersende textielnijverheid, hebben sigarenfabrieken nooit een belangrijke plaats ingenomen, terwijl deze bedrijvigheid zich in steden als Den Bosch en Eindhoven rond de eeuwwisseling juist heel sterk heeft ontwikkeld. In Eindhoven was het destijds zelfs de belangrijkste industrietak, totdat Philips geleidelijk de hegemonie overnam. Ook in vele dorpen in de Kempen was de sigarennijverheid naast de landbouw lange tijd een belangrijke, zo niet de belangrijkste bron van inkomsten. Hilvarenbeek bijvoorbeeld heeft in deze eeuw minstens zeventien sigarenfabrieken en –bedrijfjes binnen zijn grenzen gehad.

In Goirle bijna niets van dat alles. Maar één sigarenfabriekje heeft ons ballefruttersdorp wel degelijk gekend.

Wilhelmus Johannes Cornelis Schuurkes, geboren op 6 mei 1893 in Tilburg, begon in 1932 een sigarenmakerij aan de Van Hogendorpstraat 2 (nu Dorpstraat 58) in Goirle.

Op 1 augustus kreeg deze 'sigarenmaker te Goirle' van de gemeente een vergunning voor de bouw van "een woonhuis met daaraan verbonden een winkel en een werkplaats" op de hoek van

De Lange Schuur geb. 1893
sigarenmaker te Goirle

de Hoogstraat, destijds de rand van de bebouwde kom. De totale bouw kostte 5000 gulden. De gekozen locatie lag gunstig ten op zichte van de tram: Goirle kende een verbinding met Tilburg en met Riel.

Willem Schuurkes stond in het dorp bekend als de Lange Schuur vanwege zijn lengte: bijna twee meter. Toen hij op 23 juli de bouwaanvraag indiende, woonde hij nog in een klein huisje aan de Rielschendijk (nr.22), op de plaats waar nu verzorgingshuis de Schakel staat.

Om voor zichzelf te beginnen moest een sigarenmaker over een bewijs van vakbekwaamheid beschikken. Dat zal geen probleem geweest zijn, want Willem werkte destijds bij De Huifkar in Oisterwijk, zo'n beetje de Rolls Royce onder de Nederlandse sigarenmerken. Willem maakte hier sigaren die voor een gulden over de toonbank gingen.

In de loop van de jaren dertig ging de bedrijfstak sterk achteruit. Vooral voor De Huifkar met zijn dure sigaren kwam de klap hard

aan: het rokende publiek zat krap bij kas en vroeg om goedkope sigaartjes en om sigaretten. Er ontstond grote werkloosheid onder de Oisterwijkse sigarenmakers. Ook was er sprake van loonsverlagingen. Veel sigarenmakers kwamen in de werkverschaffing terecht. Jonge krachten, zoals Willem Schuurkes, begonnen voor zichzelf.

Kennelijk is de bouw voorspoedig verlopen, want op 25 november van datzelfde jaar verklaart de Verzekeringsmaatschappij de Schelde te Antwerpen zich bereid het onroerende en roerende goed van W.J.C. Schuurkes ('eigenaar') te verzekeren voor tien jaar vanaf 15 november 1932. "Toen mijn huis er stond, had ik nog zeven stuivers overs. Daar ben ik mee begonnen", zou Willem later verklaren. Vanaf het begin heeft zijn broer Piet, die in Tilburg woonde, bij hem in de zaak gewerkt.

Een nota van 18 juni 1934 geeft aan dat Schuurkes (die ondertekent met P.Schuurkes en woont op het adres V.Hogendorpstraat 2C) voor 42,40 gulden 70,5 kilo gestripte Brazilietaбак heeft gekocht bij Veta (NV Vereenigde Tabakshandel in 's-Hertogenbosch). Dit bedrag bevestigt de uitspraak van zoon Piet later (in een LOG-programma) dat het "kennelijk eenvoudig was om een sigarenmakerij te beginnen".

Kapitaal was niet nodig, maar de sigarenmakerij was aan strenge wettelijke voorschriften gebonden.

Zoon Piet: "Zo hadden wij bijvoorbeeld twee poortjes, een aan elke zijde van het huis. Met het rechtse kon mijn vader via een lange gang van ongeveer 15 meter zijn werkplaats bereiken die achter aan ons huis gebouwd is. Er mocht tussen de werkplaats en het huis geen enkele verbinding zijn, behalve via de straat. U vraagt zich waarschijnlijk af: waarom? Heel eenvoudig. Sigaren mochten de fabriek niet verlaten als zij niet geringd waren. En dan bedoel ik het belastingringetje met de prijs erop. Het luxe ringetje om de sigaar doen mocht overal gebeuren, dat deed mijn vader meestal 's-avonds in de huiskamer. En om nu te voorkomen

0.3141

N.V. VEREENIGDE TABAKSHANDEL

TELEFOON No. 244
WISCHROON No. 2946

„VETA”

MAGAZINE-
NIEUWSTRAAT 20-22*P. Schuurkes*

Hertogenbosch. 18 Juni

1934

FACTUUR aan den heer T. SCHUURKES. O OIRLE.
v. Hogendorpstraat 20

Voor aan UEd. verpocht door den heer A. Stohmann en geleverd per Kluisen franco.

VT			
7.	1 bostl No. 2961 B/XX Gestr. Brazil		
	bruto 71½ ko.		
	tarif 1		
	netto 70½ ko.	-30 %	42.30
			42.40

Valuta 18 December 1934.

Eerstelike betaling moet uiterlijk binnen 14 dagen na koopdatum worden ingediend.

De eerste aankoop van gestripte Braziltabak

dat hij sigaren zonder belastingringen naar buiten bracht, moest hij over de straat om. Dan was de mogelijkheid aanwezig dat daar net een paar commiezen stonden om te controleren, wat nooit gebeurd is, en dan was hij er gloeiend bij. Langs die lange gang stond een schutting van twee meter hoog (voorschrift). Maar mijn vader was zo lang dat hij met gemak kistjes ongebanderolleerde sigaren op het plat dak van de keuken kon zetten, wat hij dan ook regelmatig deed." (LOG-programma)

Over deze voorschriften kon de Goirlese sigarenmaker zich flink kwaad maken, want van enige feitelijke controle heeft hij nooit iets gemerkt.

De gang naast het huis bewees vele jaren tijdens de Goirlese wielerronde wel zijn speciale nut. Familie, vrienden en kennissen maakten er gebruik van om zonder te betalen op het Wielerparcours te komen. Via de winkel en de gang konden ze op het terrein van de achterbuurman komen, dat uitkwam op de Hoogstraat, waar de wielrenners doorheen kwamen.

"Op de dag van de wedstrijd brachten opvallend veel klanten een bezoek aan de winkel", aldus later Sjef van Loon, voorzitter van de Goirlese Wielerclub.

Zo waren er nog meer de strenge voorschriften. Zoon Piet: "Op de sigarenmakerij was een zolder voor tabak. Het dakraam gaf uitzicht op de tuin. Daar moest hele fijne gaas voor gespannen worden, zodat het niet mogelijk was om sigaren naar buiten te smokkelen."

"Mijn vader had in zijn werkplaats een elektrische bel die mijn moeder gebruikte om hem te laten weten dat het eten klaar was. Dat draadje liep door een buisje van 14 mm doorsnee. Dat moest dichtgesmeerd worden. Stel je voor dat hij daar een voor een de sigaren door ging duwen om ze ongeringd binnen te krijgen. Je kon er nog geen sigaret door krijgen, maar wet is wet. En zo

waren er nog enkele onzinnige flauwekulletjes.”

“De belastingingen die er om moesten zitten voordat de sigaren de fabriek verlieten, moest mijn vader in Hilvarenbeek gaan halen en van te voren de belasting die erop zat, betalen. De belastingdienst speelde op zeker.” Op de achterkant van elk bandje moest de sigarenfabrikant zijn naam stempelen. Later kreeg hij een nummer toegewezen en liet hij een stempelrol maken.

De Goirlese sigaren droegen ondermeer de merknamen ‘LdV’, ‘De (!) Vinci’ en ‘Oud-Tilburg’. Klanten konden ook sigaren met zelf ontworpen bandjes bestellen, bijvoorbeeld voor jubilea.

Willem Schuurkes heeft nog enkele jaren een knecht in dienst gehad, Adrianus Schellekens.

Adrianus Schellekens, geboren 10-10-1918, ging in 1932, recht van de lagere school, werken bij sigarenmaker Willem Schuurkes aan de Van Hogendorpstraat in Goirle. Zijn vader had Schuurkes een tijdje tevoren tijdens een gilde-avond van Sint-Joris in Hof van Holland gevraagd of hij misschien een baantje had voor zijn zoon, die wat ziekelijk was en daardoor minder geschikt voor de textielindustrie.

Schuurkes liet Jaon, zoals hij in Goirle genoemd wordt, de eerste weken tabak striepen (ontnerven), daarna mocht de jonge knecht ook tabak mengen en bosjes (het binnenwerk van sigaren) maken en uiteindelijk de hele sigaar vervaardigen, met de hand. Willem en zijn broer Piet leverden de sigaren zelf af bij de verkoopadressen in Tilburg en Goirle. Als het druk was, moest ook Jaon meehelpen met het bezorgen van de sigaren.

De werkdag begon voor Jaon om 8.00 uur en duurde tot 17.00 uur, met een middagpauze van 12.00 tot 13.00 uur. Als het heel druk was, liep de werktijd wel eens uit tot 18.00 of 18.30 uur en moest er ook op zaterdag gewerkt worden. Op zondag werd er nooit gewerkt. “Anders ging je naar de hel.”

Hard werken hoefde Jaon niet. “Als je maar aan de gang bleef.” De aard van het werk liet ook toe dat er veel gepraat werd. “Je

had er je gedachten niet bij nodig." Willem Schuurkes was niet zo'n prater, Piet wel. Per dag maakte Jaon ongeveer 'vier vormen sigaren': hij produceerde zoveel sigaren als er in vier houten vormen konden, dus vier maal twintig. Willem en Piet maakten er veel meer per dag. "Zij waren veel sneller dan ik." Echt fijne vingers had Jaon niet, maar dat was ook niet nodig. "Je kreeg wel gevoel in je vingers, anders maakte je flapsigaren: sigaren die aan de ene kant hard zijn en aan de andere kant hol. "De sigaren werden in de vormen onder de drukpers gezet, waardoor ze een gelijkmatig, stevig karakter kregen. De goedkoopste sigaar kostte drie cent, de duurste 12 cent. "Als mensen een feestje hadden, wilden ze ook sigaren aanbieden. Ze kwamen dan sigaren van drie cent halen, maar vroegen wel of ze niet voor 2,5 cent konden krijgen." Voor de stelen die bij het striepen van de tabak overbleven, hadden duivenmelkers veel belangstelling, omdat het een middel was tegen luis. Voor een paar centen kregen ze een hele zak.

Willem Schuurkes was een groot tegenstander van het gebruik van 'papiertabak' die destijds in opkomst was. "Als ik dat moet gaan doen, schei ik er mee uit", verklaarde hij steeds. Hij zag het als het belazeren van mensen. Toen hij het spul eens toegestuurd kreeg bij wijze van monster, heeft hij het vernietigd.

Een buitengewoon goede man, in alle opzichten', zo typeert Jaon zijn vroegere baas. "Hij was echt sociaal voelend. Als je een keer moest hoesten, zei hij: 'ga maar naar huis, het bed in'." Sigaren gingen bij hem voor alles. "Maar hij had dan ook een duur huis neergezet."

Toen Jaon Schellekens ongeveer drie jaar in de sigarenmakerij gewerkt had, moest hij ermee ophouden: het ontbrak Schuurkes aan financiële middelen om hem in dienst te houden. Willem is doorgegaan totdat hij het moest afleggen tegen de fabrikanten die machinaal produceerden.

Jaon vond werk bij de textielfabriek van Van Broekhoven aan de

Parallelweg, waar hij nog ruim 42 jaar in dienst is geweest, al die tijd op dezelfde plaats. "Daar moest ik wel hard werken."

De werkruimte van de sigarenfabriek bestond uit een stenen schuurtje achter het huis. De zolder erboven deed dienst voor de opslag van tabak. De sigarenmakers spoten van tijd tot tijd met hun mond water over de stapels tabaksbladeren (het zogeheten nevelen of vochten), zodat ze niet te droog werden en soepel verwerkt konden worden zonder stuk te gaan.

Door de grote ramen viel er veel licht op de ruime werktafel. "De achterkant was helemaal glas", herinnert kleinzoon Wil (41) zich deze ruimte. Er was ook een drooghok met een kachel en een schoorsteen.

Willem oefende het ambacht uit totdat hij in de loop van de Tweede Wereldoorlog zonder tabak kwam te zitten. Na de oorlog deed de zaak dienst als sigarenmagazijn annex winkel, van waaruit een aantal andere winkels in Goirle werden bevoorrad. "Het adres voor Uw Sigaren, Sigaretten en Tabak is Sigarenmagazijn W. Schuurkes, Van Hogendorpstraat 6, Goirle. Speciaal adres voor prima handwerk sigaren", stond er trots op de zakjes waarin Willem Schuurkes de losse sigaren verpakte.

Tot aan zijn pensionering heeft hij de distributie verzorgd. De winkel heeft tot zijn overlijden (op 72-jarige leeftijd) in 1968 bestaan.

Het adres (ongeveer ter hoogte van het begin van de Nieuwe Rielseweg) werd in de loop der jaren gewijzigd omdat er twee huizen bijkwamen (onder andere het hoekpand waar later de kruidenierswinkel van Gerard Otten en Drikka Luijten in gevestigd was; de Hoogstraat schoof iets op): het werd achtereenvolgens Van Hogendorpstraat 2a, 2c en 6 en uiteindelijk Dorpsstraat 58, wat het nu nog is.

Nog slechts een enkele vage foto, een paar documenten en een houten sigarenvorm vormen de tastbare herinnering aan deze sigarenmakerij.

Woonhuis met winkel aan de van Hoogendorpstraat (nu Dorpsstraat).
Achter het huis de sigarenfabriek. Kosten van de totale bouw: f 5000,- (1932)

Voorzover bekend is 'de lange Schuur' de enige die in Goirle een sigarenfabriekje heeft gehad. Wel heeft het dorp vroeger nog een sigarenfabrikant tot zijn inwoners mogen rekenen: in een villa aan

de Tilburgseweg heeft jarenlang de familie Majoie, bekend van de Gulden Vlies-fabrieken elders, gewoond.

Een beroemde sigarenroker in Goirle was Tinus Spiljart. Deze stroper, later veldwachter, rookte zijn hele leven van vroeg tot laat sigaren. Hij is 101 jaar oud geworden. Voor zijn honderdste verjaardag op 5 april 1969 vroeg hij kistjes sigaren als cadeau. Hij kreeg er zoveel dat hij de wanden van zijn woonkamer van onder tot boven erme kon voltasten. Naar verluidt is hij met een sigaar in zijn mond gestorven.

SNUFFELEN IN DE ARCHIEVENIETS VOOR U ?

Op het gemeentearchief in Tilburg wordt een cursus georganiseerd die belangstellende beginners wil helpen, om kennis te maken met een aantal bronnen die in de studiezaal van het archief te raadplegen zijn. Het gaat om archiefbronnen van vóór 1811.

In afzonderlijke avonden komen bronnen aan de orde die betrekking hebben op de thema's bestuur, civiele rechtspraak, criminele rechtspraak, belastingen, boedelinventarissen en -rekeningen alsmede zakelijke en heerlijke rechten. In de cursus wordt aandacht besteed aan terminologie, de relatie van de bron met andere archieven, functionarissen en procedures en natuurlijk de inhoudelijke aspecten van de betreffende bronnen. Zowel theorie als praktijk komen aan de orde.

Deze cursus wordt verzorgd door de heren J. Boeren, L. De Brouwer, W. van Oosterhout en G. Steijns, die allen verbonden zijn aan het Gemeentearchief Tilburg.

- Locatie: Tilburg, Gemeentearchief
Cursusduur: 7 bijeenkomsten op maandagavond vanaf
22 februari 1999
Tijdstip: van 19.30 tot 21.30 uur
Deelnamekosten: f 85,-- (inclusief koffie en cursusboek)
Aanmelding: Vóór 1 februari 1999 doormiddel van een inschrijfformulier of telefonisch: (013) 542 94 70
Inschrijfformulier verkrijgbaar bij de Heemkundige Kring a/d Nieuwe Rielseweg 41-43

DE R.K. MEISJES TEXTIELVERENIGING UIT GOIRLE, 1905

Door: Piet Wiercx

Het Nederlandse Textielmuseum in Tilburg bestond onlangs veertig jaar en dus moest er iets bijzonders gebeuren. Veertig Tilburgers -vertegenwoordigers uit de wereld van politiek, amusement, cultuur, sport en bedrijfsleven- kregen de gelegenheid om uit de museumcollectie één voorwerp te kiezen dat hen bijzonder aansprak. De voorwerpen van hun keuze werden gepresenteerd in een tentoonstelling onder de naam "Mooie stukken". De bekende zanger Guus Meeuwis koos het vaandel van de r.k. Meisjes Textielvereniging Sint Lidwina uit Goirle. Dit vaandel is eigendom van onze heemkundige kring en in bruikleen afgestaan aan het Tilburgse Textielmuseum. Guus Meeuwis verantwoordde zijn keuze als volgt: *"In dit echt Brabantse vaandel vind je het zuiden van vroeger. Je kunt zien dat er met veel zorg aan is gewerkt. Het was het enige visitekaartje van een vereniging. Deze vandelens herken ik ook uit mijn studententijd in België. Tegenwoordig hebben ze maar lullige vlaggetjes"*.

Guus Meeuwis heeft met zijn keuze ongewild de aandacht gevestigd op een stukje sociale geschiedenis van Goirle.

Men heeft nog al eens de neiging om het leven in het vroegere Brabant te idealiseren en als "paradijselijk" voor te stellen. "Bourgondisch Brabant!" schettert de V.V.V. en hoopt op meer overnachtingen. "Brabantse Nachten!" jubelt T.V.-Brabant en hoopt op hogere kijkcijfers. Alles wordt uit de Brabantse kast gehaald om meer bezoekers te trekken en verkoopcijfers te verhogen: de Gilden, de poffers, het Carnaval, het landleven, de ongerepte natuur, de koffietafels enzovoort. Provinciale programma's worden gepresenteerd als een ouderwetse happening met veel joviaal

Vaandel van r.k. Meisjes Textiel Vereniging
"Sint Lidwina Goorle"

vertoon van gildebroeders, krentenmik en brandewijn-met suiker. Zelfs heemkundige kringen hebben de neiging een te idealistisch beeld te schetsen van de "goeien auwe tèt". "Nostalgie in clubverband" wordt hen verweten als zij de Brabanders te eenzijdig opdirken met mooie beelden van gastvrije, gemoedelijke levensgenieters met het alleenrecht op worstenbrood en "Houdoe!"

Deze beelden vormen een karikatuur als men kennis neemt van de omstandigheden waaronder een groot deel van de Goirlese bevol-

king moest leven en werken. Laten we eens stilstaan bij de situatie in Goirle in het jaar 1900. Het dorp telde toen 319 fabrieksarbeiders: 187 mannen, 68 vrouwen, 33 jongens tussen 12 en 16 jaar en 31 meisjes van deze leeftijd. De thuisweverij verschaftte in 1900 nog werk aan 237 personen.

De omstandigheden voor deze arbeiders waren allesbehalve rooskleurig. Het was een zwaar leven! De werktijden liepen van 's morgens zes uur tot 's avonds zeven of acht uur. Schafttijd was van twaalf tot één uur. 's Morgens een pauze van acht tot half negen en 's middags van vier tot half vijf.¹ De verdiensten waren karig. De mannen in de fabriek verdienden zes tot negen gulden in de week, gemiddeld zo'n acht gulden. De vrouwenlonen lagen aanmerkelijk lager, zo rond de f 3,75. De thuiswever had het nog beroerder. Hij verdiende eveneens acht gulden, maar daarvoor moest dan wel het hele gezin meewerken, terwijl de werkdagen voor hem zeker niet korter waren dan die van de mannen in de fabriek. Daarbij kwam nog dat die zuurverdiende weeklonen niet volledig in geld werden uitbetaald, maar voor een deel omgerekend in tegoed-bonnen, die in de eigen fabriekswinkel moesten worden besteed. Dit systeem -de zogenaamde "gedwongen winkelnering"- was voor de arbeiders niet voordeliger, want de prijzen in de bedrijfswinkels waren zeker niet lager dan die in de Goirlese kruidenierswinkeltjes.²

Geen "goeien auwen tèd" dus, maar een zwaar leven en uitzichtloos bestaan.

In 1891 vaardigde Paus Leo XIII de encycliek "Rerum Novarum" uit. Deze pauselijke boodschap had de bedoeling om het lot en leven van de katholieke arbeiders te verbeteren.

Als gevolg daarvan werden vakverenigingen opgericht, sterk door de katholieke kerk beheerst. Deze vakverenigingen besteedden niet alleen aandacht aan de werkomstandigheden, maar bevorderden ook het geven en volgen van cursussen. In Goirle was het Jan van Besouw die naar aanleiding van de pauselijke encycliek veel

aandacht ging besteden aan zijn werknemers. Op zijn initiatief werd in 1900 het Sint Josefgilde opgericht; het was een vakvereniging die zich richtte op zaken die met de arbeid te maken hadden. In 1905 kwam daarbij de r.k. Meisjes Textiel Vereniging "Sint Lidwina Goorle". In 1906 werd Sint Severus opgericht, het gilde van de handwevers; St Severus was een standorganisatie, die vooral het belang van "de stand" op het oog had.

Vaandel R.K. Handwevers gilde St. Severus Goorle

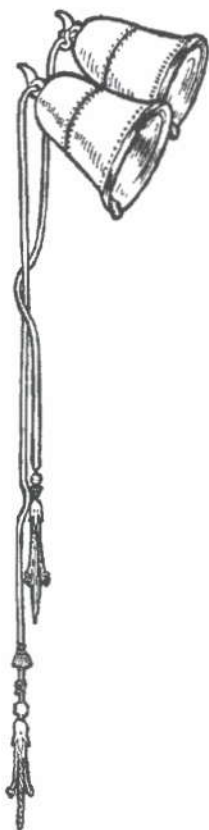
In 1916 gingen het gilde Sint Jozef en Sint Severus op in de landelijke Textielarbeidersbond "Sint Lambertus".³

Het geld voor het door Guus Meeuwis uitverkoren vaandel van Sint Lidwina werd beetje bij beetje bijeengebracht. In het verslag van de ledenvergadering van 19 november 1905 lezen we: *"De voorzitter spoort de leden aan om de vrouwen te bewegen toch een klein offertje te geven aan de collectanten, die voor het vaan der meisjes langs de deuren zullen komen"*.

Het vaandel is jarenlang het boegbeeld geweest van de Meisjes Textiel Vereniging, die zich daarmee presenteerde bij vieringen, plechtigheden, optochten, ook bij stakingen. Zo is het vaandel van "Sint Lidwina" te zien op een foto van 'n stakingsbijeenkomst die in 1908 in de Dorpstraat werd gehouden.

De meisjes van "Sint Lidwina" zullen wel nooit hebben bevroed dat hun vaandel ruim negentig jaar later zou worden gepresenteerd als een pronkstuk van het Nederlands Textielmuseum.

1. J.v.Gils 1989 *Leven in de Textielnijverheid* in serie Twee Eeuwen Goirle.
2. P. Kolenberg 1980 *In de hoek waar de klappen vallen*, 5 en 6.
3. Thijs Kemmeren e.a. 1992 *Twee Eeuwen Goirlenaren-deel A* in serie Twee Eeuwen Goirle, 37.

*Heemkundige Kring
De Vyf Heertganghen*

Wenst u allen een

*Zalig Kerstfeest
en een
Gelukkig 1999*

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE
MOGELIJK DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Micro Solutions Int. C.V. ,
Dorpsstraat 2, 5051 CK Goirle tel. 534.16.81

Toon van Oosterhout, Kantoorinstallaties,
Parallelweg 8, 5051 HG Goirle tel. 534.51.85

Party Centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH Goirle tel. 534.22.72

Poelier J. van Roessel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ Goirle tel. 534.14.84

RaBobank Goirle,
Tilburgseweg 97, 5051 AB Goirle tel. 534.28.31

Schildersbedrijf J.Vekemans B.V.,
Burgm. Rensstraat 40, 5051 CN Goirle tel. 534.66.91

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE
MOGELIJK DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Soeters, boekhandel en antiquariaat,
Kalverstraat 28, 5051 NK Goirle tel. 534.32.45

Gebr. Stokkermans, slopersbedrijf,
Tijvoortsebaan 7, 5051 HJ Goirle tel. 534.25.11 / 534.28.41

P. Walsmits B.V., Taxibedrijf,
Nieuwkerksedijk 6a, 5051 HT Goirle tel. 534.13.40

Fa. C.C.J. Zandbergen & Znn. B.V. Stucadoorsbedrijf,
Emmastraat 26, 5051 LN Goirle tel. 534.25.76 / 534.19.82

* * * * *
* * * * *
* * *
* *
*

Dhr. A. Brock
Abcovenseweg 23
5051 PT Goirle